

Opetushallitus
Lausuntopalvelu.fi

Lausunto

16/10/2024

JHL/LA/088/2024

OPH-4945-2024

JHL RY:N LAUSUNTO TEKÖÄLY VARHAISKASVATUKSESSA JA KOULUTUKSESSA - LAINSÄÄDÄNTÖ JA SUOSITUKSET

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ovat pyytäneet lausuntoa tekeillä olevasta kansallisen tekoälyn tukimateriaalista varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen sekä oppimisen tueksi. Tekoäly varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa – lainsäädäntö ja suositukset -nimisenä julkaistava kokonaisuus kytkeytyy hallitusohjelmassa olevaan peruskoulun tulevaisuustyöhön sekä digitaalisten perustaitojen edistämiseen osana Suomen digitaalisen kompassin toimeenpanoa.

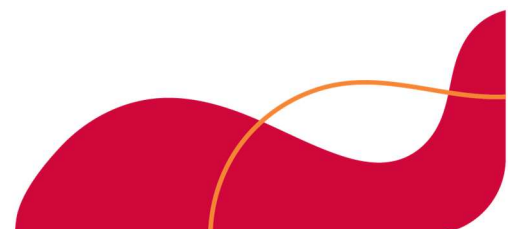
Tukimateriaali on laadittu ensi sijassa koulutuksen järjestäjille huomioiden myös opetus- ja kasvatustalouden henkilöstö. Tässä ensimmäisessä vaiheessa on pyydetty kommentoimaan sisällön kohdista: Johdanto; Mitä tekoäly on; Tekoälyn virhepäätelmät ja vinoumat; EU:n tekoälyasetus; Tietosuoja ja yksityisyys.

JHL kiittää mahdollisuudesta lausua uusista suosituksista ja muistuttaa, että uusia tekoälysuosituksia käyttöön otettaessa on huomioitava lasten tietoturvan ja oikeuksien rinnalla myös työntekijöiden näkökulma. Tekoälyn käyttöönotto varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa tuo mukanaan merkittäviä muutoksia työntekijöiden arkeen ja vaatii huolellista valmistelua sekä työnantajilta että työntekijöiltä. Tästä lausunnolla olevasta ohjeistuksesta on todettava, että käsillä olevat ohjeet ovat monin paikoin suositusten sijaan käytännössä velvollisuuksia, ja tuovat varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjille merkittävästi uusia vastuita. Tämän seikan voisi tuoda jo asiakirjan otsikoinnissa selkeämmin esiin.

JHL:N LAUSUNTO

Tekoälyn käyttöönoton vaikutukset ja työnantajan velvoitteet

Tekoälyä voidaan monin tavoin hyödyntää esimerkiksi opetuksen ja oppimisen tukena tai apuna hallinnollisissa tehtävissä, mutta samalla se tuo mukanaan huomattavan määrän uusia osaamistarpeita ja vastuita. Tekoäly tarjoaa varhaiskasvatuksessa mahdollisuuksia esimerkiksi oppimisprosessien personoimiseen ja oppimisen tuen tehostamiseen, kuten suosituksissa todetaankin. On kuitenkin selvää, että tekoälyn onnistunut hyödyntäminen edellyttää työntekijöiltä merkittäviä uusia taitoja. Tekoälyn käyttö

edellyttää syvällistä ymmärrystä teknisistä, eettisistä ja tietosuojakysymyksistä, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet kasvatustalon henkilöstön koulutukseen. Työnantajan on siksi ensisijaisen tärkeää huolehtia siitä, että kaikki varhaiskasvatuksen ja opetusalan työntekijät saavat kattavan ja ajantasaisen koulutuksen tekoälysovellusten käyttöön ja sen eettisiin rajoitteisiin, ennen tekoälyn laajamittaista käyttöönottoa.

Tekoälyn hyödyntäminen esimerkiksi oppimisanalytiikan tai monikielisten ryhmien opetuksen tukena vaatii työntekijöiltä paitsi teknisiä taitoja, myös kykyä arvioida kriittisesti tekoälyn tuottamia tuloksia. Työntekijöiden osaaminen tulee siis päivittää sellaisin koulutuksin, joka kattaa niin tekniset taidot kuin eettiset ja tietosuojakysymykset. Tekoälyn ja sen sovellusten kehittyessä nopeasti, vaatii työntekijöiden osaaminen myös ylläpitävää, päivitettyä koulutusta säännöllisesti.

Tekoälyn etiikka ja vinoumat

Ohjeistuksessa korostetaan, että tekoälyä käytettäessä on otettava huomioon sen mahdolliset virhepäätelmät ja vinoumat. Työntekijöiden on esimerkiksi osattava tunnistaa ja korjata tekoälyn mahdollisesti syrjivät tuotokset. Tämä vaatii syvällistä ymmärrystä tekoälyn toiminnasta ja sen rajoituksista, mikä lisää työn vaatavuutta. Erityisen kriittistä on varmistaa, ettei tekoäly vaaranna oppijoiden yhdenvertaisuutta.

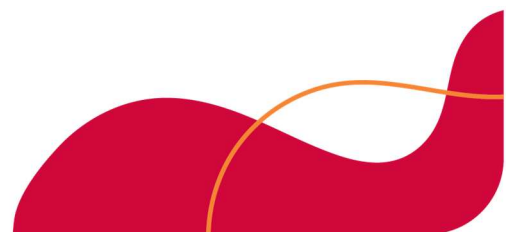
Työnantajan tulee ottaa vastuu myös siitä, että esimerkiksi HR-puolella tekoälyn avulla tuotetut päätökset tarkistetaan ja tarvittaessa toteutetaan tietosuoja ja tekoälyn riskejä kartoittavaa DPIA-vaikutusten arviointia. Tekoäly ei pysty arvioimaan tilanteita ihmisen tavoin, joten vastuu päätöksistä jää aina ihmiselle – työntekijälle, joka käyttää järjestelmää.

Yksityisyys ja tietosuoja

Työnantajan on vastattava siitä, että tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna työntekijöiden yksityisyyttä. Tämä koskee erityisesti jaettuja laitteita tai tilanteita, joissa työntekijöiden henkilökohtaiset tiedot voivat siirtyä järjestelmän kautta muihin tarkoituksiin kuin mihin ne on alun perin tarkoitettu.

Tekoälyn käytön tulee olla läpinäkyvää niin työntekijöille kuin varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa oleville lapsille. Ohjeistus velvoittaa varmistamaan, että niin työntekijät kuin lapsetkin ovat aina tietoisia siitä, milloin tekoälyä käytetään, mitä tietoja sen avulla kerätään tai analysoidaan, ja mihin heistä kerättyjä tietoja käytetään. On varmistettava siitä, ettei lasten tai työntekijöiden henkilötietoja tai muita heidän tekoälylle syöttämiään tietoja käytetä mihinkään muuhun kuin lakisääteisiin käyttötarkoituksiin, ja että kaikki tekoälysovellukset ovat tietosuojalainsäädännön mukaisia.

JHL muistuttaa myös, että tietosuoja koskeva vaikutustenarviointi (DPIA) tulee matalalla kynnyksellä soveltaa esimerkiksi koulutusvalintoihin ja -tuloksiin liittyvässä päätöksenteossa, sekä esimerkiksi henkilöstörekrytoinnissa kandidaattien arviointiin liittyvässä asioissa ja päätöksissä henkilöstön suoriutumista ja ylennyksistä. Korkean riskin AI-palveluiden käyttöön voi koulu- ja päiväkotimaailmassa liittyä riskejä mm. arkaluontoisten asioiden käsittelyssä tai käsiteltäessä heikommassa asemassa olevien henkilötietoja, tai varhaiskasvatuksessa esimerkiksi palvelujen piiriin pääsemistä koskevassa arvioinnissa.

Uudet vastuut muuttavat työn vaativuuden arviointia

Tekoälyn käyttöönotto ei tuo pelkästään uusia mahdollisuuksia, vaan myös lisää työtaakkaa ja vastuuta. Työntekijöiden tulee hallita uusia tekniikoita ja teknologioita, kuten tekoälyn promptausta ja analysointia, ja heidän on oltava valmiita soveltamaan näitä taitoja jatkuvasti työssään. Tämä lisää työn monimutkaisuutta ja vaatimuksia, mikä on huomioitava myös tehtävänkuvan vaativuuden arvioinnissa. Uuden osaamisen hankkiminen, jatkuva oppiminen ja työn vastuiden lisääntyminen on syytä kompensoida oikeudenmukaisesti.

Elokuussa 2024 voimaan astuneen EU:n tekoälyasetuksen vaatimukset ja velvoitteet ovat kannatettavia, mutta niin koulutuksen kuin varhaiskasvatuksenkin järjestäjät tarvitsevat selkeää tietoa ja yhdenmukaista ohjeistusta asetuksen käytännön soveltamisessa. Uusi lainsäädäntö tuo lukuisia uusia velvoitteita, joiden soveltamiseen tarvitaan tukea. Myös tietosuojaa koskevan vaikutustenarvioinnin soisi tulevan säännölliseksi osaksi kasvatus- ja opetuspalveluja tarjoavien organisaatioiden toimintakulttuuria.

Lopuksi

Tekoälyn tuomat mahdollisuudet ovat merkittäviä, mutta niiden onnistunut hyödyntäminen edellyttää huolellista suunnittelua ja ammattitaitoista IT-osaamista. Työnantajalla on keskeinen vastuu varmistaa, että työntekijöillä on riittävä osaaminen ja resurssit käyttää tekoälyä turvallisesti ja eettisesti. Tekoälyn tuomat uudet vastuut ja lisätyöt on huomioitava työntekijöiden palkkauksessa ja työtehtävien suunnittelussa, ja osaamisen ylläpitämisestä tulee huolehtia. JHL korostaa, että työnantajan on varmistettava sekä työntekijöiden oikeuksien että tietosuojan toteutuminen kaikissa tilanteissa.

Lisätietoja:

Hanna Takolander, puh. 044 0750 850

Håkan Ekström
JHL:n puheenjohtaja

Saila Ruuth
toimialajohtaja